

do 24.09.2009

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Strauss / Mahler

Concertzaal - 20.00

19.15 Inleiding door Steven Vande Moortele

CONCERTGEBOUW
BRUGGE

Biografiën

Opgericht in 1918 ontwikkelde het Rotterdams Philharmonisch Orkest zich onder Eduard Flipse tot een toonaangevend orkest. Internationaal aanzien verwierf het orkest in de jaren zeventig met Edo de Waart. Een nieuwe bloeiperiode brak aan met Valery Gergiev, chef-dirigent van 1995 tot 2008. Sinds juni 2008 staat het orkest onder leiding van Yannick Nézet-Séguin. Sinds zijn begindagen stelt het orkest zich ten doel symfonische muziek bereikbaar te maken voor een breed publiek. Het multidisciplinaire Gergiev Festival Rotterdam is een begrip in binnen- en buitenland. Het Rotterdams Philharmonisch voert niet alleen het traditionele symfonische repertoire uit, maar speelt ook graag nieuwe en niet-klasieke muziek. Opera heeft een bijzondere plaats. Thuisbasis van het Rotterdams Philharmonisch Orkest is concertgebouw De Doelen.

Yannick Nézet-Séguin werd geboren in Canada. Hij studeerde orkestdirectie aan het conservatorium van Montréal en later bij Carlo Maria Giulini. Nézet-Séguin is artistic director van het Orchestre Métropolitain du Grand Montréal en vaste gastdirigent van het London Philharmonic Orchestra. Na zijn Europese debuut bij het Orchestre National du Capitole de Toulouse in 2004 maakte hij snel naam en stond hij voor orkesten als het City of Birmingham Orchestra, de Staatskapelle Dresden en het Mahler Chamber Orchestra. In 2008 maakte hij zijn debuut op de Salzburger Festspiele. Hij dirigeert regelmatig opera's. Hij is sinds juni 2008 chef-dirigent van het Rotterdams Philharmonisch Orkest.

De Nederlandse hoornist Martin van de Merwe studeerde aan het Rotterdams Conservatorium en aan de Folkwang Hochschule für Musik te Essen. In 1981 werd hem de Prix d'Excellence toegekend. Sinds 1974 maakt Martin van de Merwe deel uit van het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Sinds 1983 is hij solohoornist. Als solist heeft hij opgetreden met dirigenten als Edo de Waart, David Zinman, Antonio Pappano en Valery Gergiev. Hij speelt regelmatig in kamermuziekverband, zoals met het Rotterdams Philharmonisch Hoornkwartet. Met het Rotterdams Philharmonisch Orkest nam hij onder andere de hoornconcerten van Strauss op. Hij is als docent verbonden aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag.

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Yannick Nézet-Séguin
dirigent

Martin van de Merwe
hoorn

— — —

Richard Strauss (1864-1949),
Hoorconcerto nr. 2 in Es (1942)

Allegro

Andante con moto

Rondo - Allegro molto

— Pauze —

Gustav Mahler (1860-1911),
Symfonie nr. 9 in D (1909-10)

Andante comodo

Im Tempo eines gemächlichen Ländlers. Etwas täppisch und sehr derb

Rondo - Burleske. Allegro assai. Sehr trotzig

Adagio. Sehr langsam und noch zurückhaltend

Van onbehagen en ongebreidelde componeervreugde

Hoewel zij vaak in één adem worden genoemd, is een vergelijking tussen Gustav Mahler en Richard Strauss niet gauw gemaakt. Er zijn overeenkomsten: beiden zijn generatiegenoten, werkten voornamelijk in het Duitse taalgebied, hadden een dubbele loopbaan als componist en dirigent en schreven grootschalige werken voor een omvangrijk symfonisch orkest. Allebei waren ze ook intellectuelen, die de grote filosofische debatten van hun tijd volgden en ze in hun muziek reflecteerden (dat dat bij Strauss niet zo zou zijn, is een verzinsel van zijn tegenstanders, dat verbleekt bij meesterwerken als *Eine Alpensinfonie* of *Die Frau ohne Schatten*, die tot de meest diepzinnige van hun tijd behoren). Maar er zijn ook grote verschillen. Sommige daarvan gaan naar de essentie van hun beider componistschap: Mahler drukt in elk van zijn symfonieën zichzelf uit; aan elk ervan lijkt een proces van introspectie te zijn voorafgegaan dat de componist hoorbaar moeite heeft gekost. Strauss van zijn kant verklankt het andere dan zichzelf – bijvoorbeeld de onderwerpen waarnaar de titels van zijn symfonische gedichten verwijzen – en doet dat met het grootste gemak.

Sinds de tweede helft van de twintigste eeuw wordt Mahler daarom vaak hoger ingeschat dan Strauss. Terwijl Mahlers zelf-expressie en het verwrongen klankbeeld van veel van zijn muziek immers goed aansloten bij de tijdsgeschiedenis van het postmodernisme, gold Strauss' compositorische virtuositeit lange tijd als oppervlakkig en hol. Inderdaad valt niet te ontkennen dat Strauss zijn leven lang het kleine jongetje in de grote speeltuin van het orkest is gebleven – maar daar

staat wel tegenover dat Mahler meer dan eens aan een irritante puber doet denken. Bovendien is het tegenwoordig gangbare oordeel over Mahler en Strauss van recente datum; een eeuw geleden zag het er helemaal anders uit. Strauss schoot aan het begin van de jaren 1890 als een komeet naar de top van de Duitse muziekwereld en bleef tot op hoge leeftijd de meest vooraanstaande componist van zijn generatie. Mahler kreeg pas lang na zijn dood de erkenning waar hij recht op had – zijn doorbraak kwam er pas in de jaren 1960.

Hoe verschillend beide componisten wel zijn, wordt duidelijk in de confrontatie van twee van hun laatste werken: Mahlers *Negende Symfonie* (1909–10) en Strauss' *Tweede Hoornconcerto* (1942). **Mahlers *Negende Symfonie*** – zijn laatste voltooid – is uiterlijk minder extravagant dan veel van haar voorgangers. Ze is geschreven voor een zuiver instrumentale bezetting en opgebouwd uit de traditionele vier delen, waarbij de laatste twee (het trage deel en de snelle finale) van plaats zijn verwisseld. Wat in die vier delen gebeurt, is echter hoogst opmerkelijk. Net als Mahlers andere symfonieën valt de *Negende* op door een voor die tijd ongehoorde heterogeniteit, waarin de meest uiteenlopende en zelfs tegenstrijdige elementen met elkaar worden gecombineerd. De verheven romantische stijl staat er naast momenten van verregaande vulgariteit, de complexiteit van een fuga naast de naïviteit van een *Ländler*, bittere ernst naast scherpe ironie. Momenten van doorwrochte chromatiek wisselen af met ontwapenend doorzichtige passages in de stijl van het volkslied, orkestrale tuttypassages met kamermuzikale texturen, religieuze koralen met militaire marsen. Met deze heterogeniteit staat Mahler op de drempel van de twintigste eeuw: verschillende

en op zich vertrouwde gegevens worden dermate onverbloemd samengebracht, dat zij met elkaar in conflict komen en daardoor het gesloten, afgeronde karakter van het classicistische kunstwerk in gevaar brengen. In Mahlers Negende is een onrust binnengeslopen, een onbehagen dat onze cultuur nooit meer zou verlaten.

Dat onbehagen uit zich op verschillende manieren. Zo begint het eerste deel met een geleidelijke opbouw die vertrekt van de zachte voorstelling van het hoofdthema en steeds in intensiteit toeneemt. Vlak voor het hoogtepunt stort de muziek echter in elkaar. Weliswaar trekt zij zich daarna weer op gang en begint zij aan een tweede en nog ambitieuzere opbouw, maar ook die loopt tragisch af. In het tweede en derde deel valt op hoe de thema's voortdurend worden verstoord, ondermijnd en verminkt, en hoe ze op het einde van het derde deel worden meegezogen in een waanzinnige muzikale mallemonen. In de slotmaten van de symfonie is de desintegratie compleet: de muziek verbroekeelt in steeds korter wordende melodiefragmenten en sterft volledig weg tot de laatste klank haast onmerkbaar overgaat in stilte.

Het verschil in uitdrukking tussen **Strauss' Tweede Hoornconcerto** en Mahlers Negende Symfonie ligt niet alleen aan de fundamentele verschillen tussen beide componisten: anders dan Mahler was Strauss immers ook gewoon een oude man toen hij zijn late werken componeerde. Uit Strauss' concerto spreken vooral gevoelens van tevredenheid, melancholie en niet in het minst ook ongebreidelde componeervreugde. Strauss wordt wel eens verweten dat hij in 1942 (en daarna) nog componeerde in een stijl die al verschillende decennia eerder gangbaar was. Dat verwijt verliest echter uit het oog dat in de loop der jaren, de flair waarmee

Strauss die stijl hanteert alleen maar is toegevoegd en resulteert in een erg persoonlijke en onmiddellijk herkenbare muzikale taal. Die taal wordt gekenmerkt door een ongemeen flexibele en vrije melodievoering, door talloze verrassende maar subtiele harmonische wendingen en door een bijzonder warme en gloedvolle orkestklank.

In de eerste twee delen van Strauss' concerto treden de lyrische kwaliteiten van de hoorn voor het voetlicht. Vooral het tweede deel moet niet onderdoen voor Strauss' beroemdste lyrische passages zoals de cantilenes uit *Don Juan*, het trio op het einde van *Der Rosenkavalier* of de slotscène van *Capriccio*. Origineel is dat de solohoornist daarbij een aantal solisten uit het orkest naast zich moet dulden. De hoofdmelodie van het tweede deel wordt eerst voorgesteld door de houtblazers en daarna door de hoorn niet overgenomen, maar verdubbeld. Op enkele korte interventies na treedt de hoorn pas bij de reprise van deze melodie op de voorgrond, en zelfs daar gaat de aandacht vooral naar Strauss' vondst om de hoofdmelodie met het motief uit het contrasterende middendeel te combineren. In de finale, een opgewekt rondo in de lijn van Mozarts hoornconcerti, toont de hoorn zich van zijn meest speelse kant. Kort voor het slot verenigen de twee hoorns uit het orkest zich met de solist tot een trio en delen ook zij in de speelvreugde.

Steven Vande Moortele

Franz Joseph Strauss (1822-1905)

Richard Strauss' eerste hoornconcerto dateert van 1882-83, zijn tweede pas van 1942. Tussen beide concerten ligt meer dan een halve eeuw van componeren en dirigeren. In vele van die composities, zoals *Till Eulenspiegels lustige Streiche* of *Also sprach Zarathustra*, wordt de hoorn allesbehalve stiefmoederlijk behandeld. Hoe zou het ook anders kunnen; hoornklanken werden de jonge Strauss met de paplepel ingegeven.

Hij was amper een jaar oud toen zijn vader Franz Joseph, die tot zijn 69e eerste hoornist was in het orkest van de Münchense Hofoper, dagelijks de eerste hoornpartij van Wagners *Tristan* oefende. *Tristan* werd gecreëerd op 10 juni 1865 onder leiding van Hans von Bülow. Wagner had deze dirigent speciaal voor de creatie naar de Beierse hoofdstad gehaald. Von Bülow werd in München dirigent van de Hofoper en dus chef van Strauss senior, die Wagner nauwelijks kon luchten. Franz Joseph Strauss en Hans von Bülow, Wagners trouwe apostel, waren dan ook als kat en hond, jarenlang.

Toch kon von Bülow Strauss' uitstekende techniek en warme toon zeer appreciëren en noemde hij hem de 'Joachim van de Waldhoorns', naar Joseph Joachim, een van de beroemdste violisten van zijn tijd. Ook Wagner zelf had grote waardering voor de hoornist Strauss. De hoornsoli in *Tristan*, *Meistersinger* en *Parsifal* zijn eigenlijk voor hem geschreven.

Tot 1896 was Franz Joseph Strauss ook nog leraar hoorn aan de Akademie der Tonkunst en van 1875 tot 1896 dirigent van het uitstekende amateursorkest Der Wilde Gungl. Franz Joseph componeerde zelf ook een hoornconcerto, een nocturne voor hoorn en piano (opus 7), 17 *Konzertetüden* en twee boeken *Übungen für Naturhorn*.

Hij overleed te München op 31 mei 1905.

Johan Huys

Rotterdams Philharmonisch Orkest

eerste viool	Alison van der Laan-Ewer	hobo	tuba
Igor Gruppman	Laan-Ewer	Remco de Vries	Hendrik Jan Renes
Bart Vandenberg	Kerstin Bonk	Karel Schoofs	
Vandenbogaerde	Alexander Prummel	Anja van der Maten	pauken
Edward LeCouffe	Janine Baller		Randy Max
Aesil Kim	Francis Saunders	Engelse hoorn	
Itamar Shimon	Galahad Samson	Ron Tjihuis	slagwerk
Mireille van der Wart	Veronika Lenartova		Huub Righarts
Shelly Greenberg		klarinet	Ronald Ent
Cor van der Linden	cello	Arno Piters	Koen Plaetinck
Rachel Browne	Floris Mijnders	Moniek Schippers	Wilbert Grootenboer
Maria Dingjan	Joanna Pachucka	Margreet Houtman	Bart Jansen
Janwillem Toebes	Rob Hageman	Jan Jansen	
Marie-José Schrijner	Toshi Waki		harp
Noëmi Bodden	Eekje Hoenderdaal	basklarinet	Charlotte Sprenkels
Petra Visser	Geneviève	Romke Jan	Jet Sprenkels
Sophia Torrenga	LeCouffe-LaRue	Wijmenga	
Loortje van den Brink	Mario Rio		
	Gé van Leeuwen	fagot	
tweede viool	Eelco Beinema	Bram van Sambeek	
Mieke Biesta	Carla Schrijner	Pieter Nuytten	
Charlotte Potgieter		Anna Moe	
Misha Furman	contrabas		
Agnes Tönkö	Peter Luit	contrafagot	
Zsafia Kiss	Matthew Midgley	Hans Wisse	
Ebred Reijnen	Ying Lai Green		
Tomoko Hara	Harke Wiersma	hoorn	
Bob Bruyn	Jonathan Focquaert	Bob Stoel	
Laurens van Vliet	Joost Maegerman	Nico van Vliet	
Letizia Sciarone	Samuel Alcantara	Jos Buurman	
Eefje Habraken	Julianne Vogel	Wendy Leliveld	
Maija Reinikainen		Richard Speetjens	
Wim Ruitenbeek	fluit		
Leonie Kleiss	Juliette Hurel	trompet	
	Désirée Woudenberg	Andre Heuvelman	
altviool	Mirjam Teepe	Simon Wierenga	
Ron Ephrat	Dorine Schade	Jos Verspagen	
Anne Huser			
Maartje van Rheeden	piccolo	trombone	
Coen van der Heide	Wim Steinmann	Pierre Volders	
Wilbert Scheifes		Remko de Jager	
		Ben van Dijk	

VOLGENDE CONCERTEN IN DE REEKS ORKESTRAAL

De reeks Orkestraal laat u genieten van het grote symfonische repertoire, uitgevoerd door de beste Belgische en internationale orkesten. Het Concertgebouw stelt u met plezier het SWR Sinfonieorchester voor, een van de interessantste en meest dynamische orkesten van vandaag. Herontdek met hen Dvorák's populaire negende symfonie 'Uit de Nieuwe Wereld'. Anima Eterna Brugge en deFilharmonie brengen muziek van respectievelijk Brahms en Bernstein. Een overzicht van de andere concerten en voorstellingen vindt u op www.concertgebouw.be

vr 09.10.09 20.00 Anima Eterna Brugge / Ronald Brautigam / Brahms
za 14.11.09 20.00 SWR Sinfonieorchester / Uit de Nieuwe Wereld
za 21.11.09 20.00 deFilharmonie / Peter Maxwell Davies & Daniel Hope / Bernstein

CONCERTGEBOUWCAHIER JOHANNES BRAHMS

Samen met vijf andere Vlaamse musicologen schreef Steven Vande Moortele een toegankelijke gids over Johannes Brahms. De auteurs gaan na wat Brahms leerde van zijn directe voorbeelden Beethoven, Schubert en Schumann en van oude meesters als Bach en Schütz. Bovendien analyseren ze hoe Brahms' even doorwrochte als verinnerlijkte muziek, niet minder dan de muziek van zijn tijdgenoot en zozegde tegenpool Wagner, naar de toekomst vooruitwijst.

Te koop in het Concertgebouwcafé en aan de programmabalijs (€ 12 i.p.v. € 14,95).

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT BRUGGE, 'T ZAND 34, 8000 BRUGGE

